

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

**2026-YIL / AVGUST / 8-SON,
II-QISM**

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, avgust.
II-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukirimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALARNING AHAMIYATI.....	12
Usmonova Zarina	
O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING HUQUQIY MEXANIZMLARI VA MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI ORGANLARI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	19
Zaripova Sabrina Zafar qizi	
O'ZBEKISTON TO'QIMACHILIK TARMOG'IDA INTEGRATSIYALASHGAN MENEJMENT TIZIMINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA ASOSIDA JORIY ETISH: SAMARADORLIK, TO'SIQLAR VA ISTIQBOLLAR.....	25
Sobirov Shohruh Shuxratovich	
ISTE'MOLCHILAR ORASIDA IJTIMOYIY TARMOQLARDAGI QISQA FORMATLI VIDEOKONTENTNING IMPULSIV XARID XATTI-HARAKATLARIGA TA'SIRI.....	30
Ra'no Balxiboyeva Davron qizi	
KAPITAL BOZORI ORQALI TIJORAT BANKLARI RESURS BAZASINI KENGAYTIRISH YO'LLARI.....	40
Otabek Oltiboyev	
TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA RAQAMLASHTIRISHNING YALPI TALAB O'ZGARISHIGA TA'SIRI TAHLILI.....	45
Ochilov Laziz Siddiqovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ SIYOSATINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI VA YANGI ISLOHOTLARNING MAKROIQTISODIY TAHLILI	54
Sanakulova Iroda Abrorovna	
GLOBAL IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA CHO'L YAYLOVLARI IXTISOSLASHUVINI MOSLASHTIRISHNING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI VA ILG'OR XORIJIY TAJRIBA (O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QIZILQUM CHO'L YAYLOVLARI MISOLIDA)	61
Kozokov Najmiddin Isomiddinovich	
XALQARO OLIY TA'LIM TIZIMLARIDA UNIVERSITET BOSHQARUVINING TRANSFORMATSIYASI: INSTITUTSIONAL AVTONOMIYA, HISOBDOIRLIK VA STRATEGIK BOSHQARUV MODELLARI	68
Tursunmuratov Sherzod Turdimuratovich	
THREE GENERATIONS OF REFORM: GOVERNANCE PARADIGMS AND THE MEASUREMENT GAP IN UZBEKISTAN'S SUSTAINABLE DEVELOPMENT TRANSITION	76
Salakhutdinova Yulduz Golibovna	
ГЕНЕРАТИВНЫЙ ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ТРАНСФОРМАЦИЯ КОНТЕНТ-МАРКЕТИНГА	82
Умарова Нозанин Алишерзода	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	88
Sapayev Abduljalol Odinayevich	
TIJORAT BANKLARIDA TO'LOV TIZIMLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH	96
Berdiboyev Oltinboy Abdiboqi o'g'li	
UMUMIY IQTISODIY MUVOZANAT NAZARIYASINING ZAMONAVIY TALQINI.....	102
Murodov Alisher Murodjon o'g'li	
РОЛЬ СИСТЕМЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА В ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ И НАПРАВЛЕНИЯ ЕЁ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ	106
Уралова Сожида Анвар кизи	

JIZZAX VILOYATI TURIZMINING RIVOJLANISH DINAMIKASI, TUZILMASI VA ISTIQBOLLARI (2016–2024-YILLAR)	112
Mamadiyrov Adhamjon Qo'chqar o'g'li	
KREATIV INDUSTRIYALARNI RIVOJLANTIRISH ORQALI AHOLI BANDLIGI VA DAROMADLARINI OSHIRISH IMKONIYATLARI	121
Ulug'bekov Sardorbek Ulug'bekovich	
TIJORAT BANKLARIDA KREDITLASH AMALIYOTI SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI VA KO'RSATKICHLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	128
Turdiyev Eralijon Muxtarovich	
OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA BUDJETDAN TASHQARI TUSHUMLAR AUDITINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	134
Abduraxmonov Saidqosimxon Abduhamid o'g'li	
CHAKANA BANK XIZMATLARINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISHNING NAZARIY JIHATLARI	138
Asqarov Fayzullo G'iyosiddin o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BILIM VA MALAKALARNI RAQAMLI BAHOLASH TIZIMINING NAZARIY-IQTISODIY ASOSLARI	148
Abdiyev Nosir Raximovich	
Muzaffarova Mohira Nuraliyevna	
O'ZBEKISTON BANK SEKTORIDA MOLIYAVIY JINOYATLARGA QARSHI KURASHISHDA SUN'YI INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	154
Berdiboyev Oltinboy Abdiboqi o'g'li	
SURXONDARYO VILOYATIDA TURIZM INFRATUZILMASINING HUDUDII RIVOJLANISH DARAJASINI QIYOSIY BAHOLASH	160
Omonova Nigora Bahodir qizi	
ZAMONAVIY TO'LOV TIZIMLARINING INSTITUTSIONAL RIVOJLANISHINI STRATEGIK BOSHQARISH MEXANIZMLARI	167
Iskandarov Xurshid Iskandarovich	
TEXNOLOGIK AVLOD ALMASHINISHI SHAROITIDA ALOQA KORXONALARI TOVAR-MODDIY ZAXIRALARINING QADRSIZLANISHINI HISOBGA Olish USLUBIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	175
Jamilov Jushqin Jonon o'g'li	
SANOAT KORXONALARINING INNOVATSION RIVOJLANISH DARAJASINI ANFIS ASOSIDA MODELLASHTIRISH	181
Avazova Nafisa Namazovna	
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNING RAQAMLI RIVOJLANISHINI BAHOLASH: O'ZSME-DDI MODULINING METODOLOGIYASI VA AMALIY JORIY ETISH MEXANIZMI	186
Rajabov Sirojiddin Mansurovich	
ISLOM MOLIYASI TAMOYILLARINING IQTISODIY SAMARADORLIKNI TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI	193
Kenjaeva Durdona Ravshan qizi	
ФАКТОРНЫЙ АНАЛИЗ КАК ИНСТРУМЕНТ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	198
Аюбов Ойбек Улугбек угли	
YASHIRIN IQTISODIYOTGA QARSHI KURASHISHDA MA'LUMOTLAR TAHLILINI MATEMATIK MODELLASHTIRISH	204
Raximov Sarvarbek Abdumutalibjonovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI QO'LLAB-QUVVATLASH, ULARNI MOLIYALASHTIRISHNI RAG'BATLANTIRISH BO'YICHA CHORA-TADBIRLARNING ASOSIY YO'NALISHLARI	211
Umarova Gulzodxon Qodirbekovna	

MEHMONXONA XO'JALIKLARI SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING INTEGRAL MEXANIZMI VA EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH	216
Rahimov Hasan Abdusaitovich	
NOMODDIY AKTIVLAR BO'YICHA OSHKORALIKNI TAKOMILLASHTIRISH VA MILLIY HISOBNI XALQARO STANDARTLAR BILAN UYG'UNLASHTIRISH.....	221
Ishankulov Izzatilla Nurillayevich	

UO'K (UDC): 657.421.3:004 NOMODDIY AKTIVLAR BO'YICHA OSHKORALIKNI TAKOMILLASHTIRISH VA MILLIY HISOBNI XALQARO STANDARTLAR BILAN UYG'UNLASHTIRISH

Ishankulov Izzatilla Nurillayevich
TDIU mustaqil izlanuvchisi PhD,
e-mail: i.ishankulov@digital.uz

Annotatsiya. Maqolada axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) sohasi nomoddiy aktivlari bo'yicha moliyaviy hisobotda axborotni oshkora qilish va milliy buxgalteriya hisobi (BHMS) hamda audit amaliyotini xalqaro standartlar (MHXS, ISA) bilan uyg'unlashtirish muammosi ko'rib chiqiladi. Amaldagi 7-sonli BHMS oshkoralik talablarining cheklanganligi va tan olinmagan resurslar (intellektual kapital, brend) umuman yoritilmasligi moliyaviy hisobotda axborot tafovutini yuzaga keltirishi asoslanadi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida qiyosiy tahlil, tizimlashtirish va modellashtirish usullari qo'llanilgan. Natijada milliy va xalqaro standartlarning qiyosiy tahlili asosida to'rt yo'nalishli uyg'unlashtirish dasturi hamda uch darajali oshkoralik tizimi (majburiy, qo'shimcha, ixtiyoriy) ishlab chiqildi. Ilmiy yangilik ushbu majmua dissertatsiyaning oldingi olti ilmiy natijasini — tasnifdan uzluksiz auditgacha — yagona uyg'unlashtirish doirasida birlashtirishda namoyon bo'ladi.

Kalit so'zlar: nomoddiy aktiv, oshkoralik, uyg'unlashtirish, BHMS, MHXS, IAS 38, intellektual kapital, integratsiyalashgan hisobot, axborot tafovuti, AKT sohasi.

Аннотация. В статье рассматривается проблема раскрытия информации о нематериальных активах сферы информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в финансовой отчётности и гармонизации национального бухгалтерского учёта (НСБУ) и аудиторской практики с международными стандартами (МСФО, МСА). Обосновывается, что ограниченность требований к раскрытию в действующем НСБУ № 7 и полное неотражение непризнанных ресурсов (интеллектуальный капитал, бренд) порождают информационный разрыв в финансовой отчётности. В качестве методологии использованы сравнительный анализ, систематизация и моделирование. В результате на основе сравнительного анализа национальных и международных стандартов разработаны четырёхнаправленная программа гармонизации и трёхуровневая система раскрытия (обязательное, дополнительное, добровольное).

Ключевые слова: нематериальный актив, раскрытие информации, гармонизация, НСБУ, МСФО, IAS 38, интеллектуальный капитал, интегрированная отчётность, информационный разрыв, сфера ИКТ.

Abstract. The article addresses the problem of disclosing information about intangible assets in the information and communication technology (ICT) sector in financial statements and harmonising national accounting (NAS) and audit practice with international standards (IFRS, ISA). It is substantiated that the limited disclosure requirements of the current NAS No. 7 and the complete non-reflection of unrecognised resources (intellectual capital, brand) create an information gap in financial statements. Comparative analysis, systematisation and modelling are used as the methodology. As a result, based on a comparative analysis of national and international standards, a four-directional harmonisation programme and a three-tier disclosure system (mandatory, supplementary, voluntary) are developed. The novelty lies in uniting the previous six scientific results of the dissertation — from classification to continuous audit — within a single harmonisation framework.

Keywords: intangible asset, disclosure, harmonisation, NAS, IFRS, IAS 38, intellectual capital, integrated reporting, information gap, ICT sector.

KIRISH

Moliyaviy hisobotning asosiy vazifasi — foydalanuvchilarga korxonaning iqtisodiy holati haqida ishonchli va to'liq axborot taqdim etishdir. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) sohasi korxonalarida qiymatning katta qismi nomoddiy aktivlarda jamlangan bo'lsa-da, amaldagi hisob amaliyoti bu qiymatni to'liq aks ettirmaydi. Ikki asosiy muammo mavjud: birinchidan, tan olingan aktivlar bo'yicha ham oshkoralik cheklangan; ikkinchidan, tan olinmagan resurslar — intellektual kapital, brend, to'plangan ma'lumotlar — umuman yoritilmaydi. Natijada moliyaviy hisobotda axborot tafovuti (information gap) yuzaga keladi.

Ushbu muammo milliy va xalqaro standartlar o'rtasidagi farqlar bilan kuchayadi. Amaldagi 7-sonli BHMS nomoddiy aktivlarni tan olish, baholash va oshkora qilish masalalarini umumiy tarzda tartibga soladi, IAS 38 va IAS 36 esa ancha batafsil talablar belgilaydi. O'zbekiston korxonalarining xalqaro kapital bozorlariga chiqishi va xorijiy investorlar bilan hamkorligi uchun bu farqlarni bartaraf etish — milliy hisobni xalqaro standartlar bilan uyg'unlashtirish — dolzarb vazifaga aylanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi — AKT sohasi nomoddiy aktivlari bo'yicha oshkoralikni takomillashtirish va milliy hisobni xalqaro standartlar bilan uyg'unlashtirishning kompleks yondashuvini ishlab chiqishdir. Maqola shuningdek dissertatsiyaning oldingi ilmiy natijalarini — tasnif, tan olish, baholash va audit metodikalarini — yagona uyg'unlashtirish doirasida umumlashtiradi. Tadqiqot ob'yekti sifatida O'zbekistonning AKT sohasidagi yirik korxonalarida hisob va oshkoralik amaliyoti olingan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Nomoddiy aktivlarni oshkora qilish va ularning qiymat bilan bog'liqligi masalasi xalqaro adabiyotda keng o'rganilgan. B. Lev ichki yaratilgan nomoddiy aktivlarning tan olinmasligi moliyaviy hisobotning axborot qiymatini pasaytirishini ta'kidlaydi (Lev, 2001). J. Oliveyra va hammualliflari nomoddiy aktivlar oshkoraligining kapital bozoridagi qiymat bilan bog'liqligini (value relevance) empirik isbotlaydilar (Oliveira, Rodrigues and Craig, 2010). A. Uyat esa nomoddiy aktivlar bo'yicha moliyaviy va nomoliyaviy axborotning foydalanuvchilar uchun ahamiyatini tahlil qiladi (Wyatt, 2008).

Standartlarni uyg'unlashtirish nuqtai nazaridan xalqaro miqyosda nomoddiy aktivlarni tan olish va oshkora qilish doirasi standart ishlab chiquvchilar (IASB, FASB) o'rtasida doimiy bahs mavzusidir. R. Barker va hammualliflari tan olish va oshkoralik doirasini kengaytirish bo'yicha takliflarni asoslaydilar (Barker et al., 2022). AQSH amaliyotida dasturiy ta'minot xarajatlari alohida ko'rsatmalar bilan tartibga solinadi (FASB, 2024), Rossiya amaliyotida esa yaqinda yangi FSBU 14/2022 standarti qabul qilindi — bu milliy standartlarni IAS 38 ga yaqinlashtirish tendensiyasini ko'rsatadi.

Milliy adabiyotda moliyaviy hisobotning ishonchligi va oshkoralik masalalari bir qator tadqiqotchilar tomonidan yoritilgan (Xajimuratov, 2024; Suyunov, 2021). Ayni paytda AKT sohasi nomoddiy aktivlari bo'yicha oshkoralikni tizimli kengaytiruvchi va milliy hisobni xalqaro standartlar bilan aniq yo'nalishtirish bo'yicha uyg'unlashtiruvchi kompleks metodika yetarlicha ishlab chiqilmagan. Mazkur maqola shu bo'shliqni to'ldirishga hamda dissertatsiyaning oldingi ilmiy natijalarini yaxlit tizimga birlashtirishga qaratilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot sifat tadqiqoti dizayniga asoslanadi. Qiyosiy tahlil usuli yordamida milliy 7-sonli BHMS va xalqaro standartlar (IAS 38 «Nomoddiy aktivlar», IAS 36 «Aktivlarning qadrsizlanishi») beshta asosiy hisob masalasi — ichki yaratilgan aktivlar, keyingi baholash, qadrsizlanish, oshkoralik va raqamli aktivlar — kesimida solishtirildi. Tizimlashtirish usuli orqali oshkoralik elementlari ularning majburiylik darajasi bo'yicha guruhlandi. Modellashtirish usuli yordamida to'rt yo'nalishtirish dasturi va uch darajali oshkoralik tizimi ishlab chiqildi.

Tahlil ikki bosqichda amalga oshirildi. Birinchi bosqichda milliy va xalqaro standartlar hamda xorijiy amaliyot (US GAAP dasturiy ta'minot ko'rsatmalari, Rossianing yangi FSBU 14/2022 standarti) qiyosan o'rganilib, milliy amaliyotdagi bo'shliqlar aniqlandi. Ikkinchi bosqichda ushbu bo'shliqlarni bartaraf etuvchi uyg'unlashtirish yo'nalishtirishlari va oshkoralik tizimi modellashtirildi. Muhimi, har bir uyg'unlashtirish taklifi dissertatsiyaning oldingi boblarida ishlab chiqilgan ilmiy natijaga tayantirildi — shu tariqa majmua alohida takliflar yig'indisi emas, balki yaxlit tizim sifatida shakllandi.

Metodikaning konseptual asosini moliyaviy hisobot sifatining fundamental xususiyatlari — axborotning o'rinaliligi (relevance) va ishonchli taqdim etilishi (faithful representation) — tashkil etadi. Oshkoralikni kengaytirish va standartlarni uyg'unlashtirish aynan ushbu xususiyatlarni kuchaytirishga xizmat qiladi. Tadqiqotning axborot bazasini milliy va xalqaro standartlar, xorijiy amaliyot (US GAAP, FSBU 14/2022) hamda soha korxonalarining ochiq moliyaviy hisobotlari tashkil etdi; faqat ommaviy e'lon qilingan ma'lumotlardan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Milliy va xalqaro standartlarning qiyosiy tahlili ular o'rtasida beshta asosiy farqni aniqladi (1-rasm). Ichki yaratilgan aktivlarni tan olishda 7-sonli BHMS umumiy ruxsat bersa-da aniq mezon belgilamaydi, IAS 38 esa ishlanma bosqichi uchun olti mezonni talab qiladi. Keyingi baholash va qadrsizlanishda milliy standart texnologik eskirish va tiklanadigan qiymat testini batafsil tartibga solmaydi. Oshkoralik talablari cheklangan, raqamli aktivlar (ma'lumotlar, sun'iy intellekt modellari) esa umuman tartibga solinmagan. Ushbu farqlar moliyaviy hisobotning xalqaro taqqoslanuvi va axborot sifatini pasaytiradi.

Oshkoralik farqi alohida e'tiborga molik. Hatto tan olingan aktivlar bo'yicha ham milliy amaliyotda korxonalar ko'pincha cheklangan ma'lumot taqdim etadi: amortizatsiya usuli va muddati, aktivlar harakati yoki muhim baholash taxminlari to'liq yoritilmaydi. Tan olinmagan resurslar — ichki yaratilgan brend, to'plangan mijoz bazasi, intellektual kapital — esa umuman oshkor qilinmaydi, holbuki aynan ular AKT korxonasi qiymatining sezilarli qismini tashkil etishi mumkin. Bu ikki qatlam — tan olingan aktivlar bo'yicha cheklangan oshkoralik va tan olinmagan resurslar bo'yicha oshkoralikning umuman yo'qligi — birgalikda moliyaviy hisobotdagi axborot tafovutini kuchaytiradi va investorlarning korxona haqidagi tasavvurini cheklaydi.

Ҳисоб масаласи	7-сонли БҲМС (миллий)	IAS 38 / IFRS (халқаро)	Таклиф этилаётган уйғунлашув
Ички яратилган активлар	Умумий рухсат, аниқ меzon йўқ	Ишланма bosqichi 6 mezon (57-банд)	SDLC + техник имконият нуқтаси mezon
Кейинги баҳолаш ва амортизация	Умумий белгилар, эскириш эътиборсиз	Таннарх/қайта баҳолаш моделлари	Актив турлари бўйича мuddat ва усул
Қадрсизланиш	Алоҳида батафсил тартиб йўқ	IAS 36: тикланадиган қиймат тести	Технологик эскириш индикаторлари → IAS 36
Ошкoralик	Чекланган талаблар	Гуруҳлар кесимида батафсил ошкoralик	Уч даражали тизим (мажбурий/қўшимча/ихтиёрий)

1-rasm. Nomoddiy aktivlar hisobi: milliy (BHMS 7) va xalqaro (IAS 38) standartlar qiyosi va uyg'unlashtirish

Aniqlangan farqlarni bartaraf etish uchun to'rt yo'nalishli uyg'unlashtirish dasturi taklif etiladi (1-jadval). Har bir yo'nalish dissertatsiyaning oldingi ilmiy natijasiga tayanadi: tan olish — SDLC va texnik imkoniyat nuqtasi mezoniga; keyingi baholash — aktiv turlari bo'yicha foydali muddat va texnologik eskirish indikatorlariga; audit — xatarga yo'naltirilgan model va ISA 540 asosidagi hisob baholari metodikasiga; oshkoralik esa uch darajali tizimga. Shu tariqa uyg'unlashtirish alohida chora emas, balki barcha ilmiy natijalarni birlashtiruvchi yaxlit tizim sifatida shakllanadi (1-jadval).

1-jadval. Milliy hisobni xalqaro standartlar bilan uyg'unlashtirishning to'rt yo'nalishi

Yo'nalish	Uyg'unlashtirish taklifi	Tayanch ilmiy natija
Tan olish	7-BHMSga SDLC bosqichlari va texnik imkoniyat nuqtasi mezonini kiritish	Ichki yaratilgan aktivlarni tan olish algoritmi
Baholash va eskirish	Aktiv turlari bo'yicha foydali muddat va texnologik eskirish indikatorlarini standartlashtirish	Keyingi baholash metodikasi
Audit	Milliy audit ko'rsatmalariga ISA 540 asosidagi hisob baholari yondashuvini kiritish	Xatarga yo'naltirilgan audit modeli
Oshkoralik	Uch darajali oshkoralik tizimini (majburiy/ qo'shimcha/ixtiyoriy) joriy etish	Uch darajali oshkoralik tizimi

Manba: muallif ishlanmasi.

Uyg'unlashtirish dasturining oshkoralik yo'nalishi alohida ishlab chiqilib, uch darajali oshkoralik tizimi taklif etiladi (2-rasm). Birinchi (majburiy) daraja barcha foydalanuvchilar uchun asosiy axborotni — amortizatsiya usuli va muddati, davr boshi va oxiridagi balans qiymati, aktivlar harakati va guruhlar kesimidagi ma'lumotni — ta'minlaydi. Ikkinchi (qo'shimcha) daraja muhim baholash taxminlarini (foydali muddat, diskont stavkasi, eskirish farazlari), sezgirlik tahlilini va ilmiy-tadqiqot xarajatlari hajmini qamraydi. Uchinchi (ixtiyoriy) daraja esa tan olinmagan resurslarni — intellektual kapital, brend va mijoz bazasi qiymatini — integratsiyalashgan hisobot orqali yoritadi (2-rasm)

2-rasm. Nomoddiy aktivlar bo'yicha uch darajali oshkoralik tizimi

Uch darajali tizimning afzalligi shundaki, u moliyaviy hisobot foydalanuvchilarining turli ehtiyojlarini qondiradi va oshkoralik standartlari rivojlanishi bilan bosqichma-bosqich kengaytirilishi mumkin — ayni paytda ixtiyoriy bo'lgan elementlar kelajakda majburiyga aylanishi ehtimol. Tizimning empirik asosi mustahkam: tadqiqotlar nomoddiy aktivlar oshkoraligining kapital bozorida qiymat bilan bog'liqligini (value relevance) isbotlaydi (Oliveira, Rodrigues and Craig, 2010). Bu — kengaytirilgan oshkoralik investorlar ishonchini oshiradi va korxonaning kapital bozorida mavqeini mustahkamlaydi degan xulosani asoslaydi.

Uyg'unlashtirishning raqamli aktivlar yo'nalishi ham muhimdir. Raqamli iqtisodiyotda ma'lumotlar, algoritmlar va raqamli platformalar muhim iqtisodiy resursga aylandi, ammo amaldagi standartlar ularni tan olish va baholashni to'liq tartibga solmaydi. Taklif etilayotgan yondashuv raqamli aktivlarning tasnifini va tan olish mezonlarini belgilab, ularni xalqaro amaliyotdagi rivojlanayotgan yondashuvlar bilan moslashtiradi. Bu AKT korxonalarining transchegaraviy faoliyati va xorijiy investorlar bilan munosabatlari uchun alohida ahamiyatga ega.

Taklif etilayotgan kompleks metodika tadqiqot obyektlarida quyidagicha qo'llaniladi: «O'zbektelekom» va «UNICON.UZ» kabi korxonalar moliyaviy hisobotda nomoddiy aktivlarni guruhlar kesimida yoritib, muhim baholash taxminlarini oshkor qiladi va intellektual kapital haqida integratsiyalashgan ma'lumot taqdim etadi. Bu ularning moliyaviy hisobotini xalqaro standartlarga yaqinlashtiradi va kapital bozorida ishonchini oshiradi. Metodikani joriy etish bosqichli amalga oshirilishi tavsiya etiladi: avval hisob siyosatini yangilash, so'ngra oshkoralik shakllarini joriy etish, nihoyat xodimlarni o'qitish va amalda sinab ko'rish.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijasida AKT sohasi nomoddiy aktivlari bo'yicha oshkoralikni takomillashtirish va milliy hisobni xalqaro standartlar bilan uyg'unlashtirishning kompleks yondashuvi ishlab chiqildi. Birinchidan, milliy 7-sonli BHMS va xalqaro standartlar (IAS 38, IAS 36) o'rtasidagi beshta asosiy farq aniqlanib, ularni bartaraf etuvchi to'rt yo'nalishli uyg'unlashtirish dasturi taklif etildi. Ikkinchidan, nomoddiy aktivlar uchun uch darajali oshkoralik tizimi (majburiy, qo'shimcha, ixtiyoriy) ishlab chiqilib, u ham tan olingan, ham tan olinmagan resurslarni qamrab oladi va moliyaviy hisobotdagi axborot tafovutini kamaytiradi.

Ushbu majmuaning ilmiy yangiligi dissertatsiyaning oldingi olti ilmiy natijasini — funksional-texnologik tasnif, tan olish algoritmi, keyingi baholash metodikasi, xatarga yo'naltirilgan audit modeli, ISA 540 asosidagi hisob baholari metodikasi va uzluksiz audit modeli — yagona uyg'unlashtirish doirasida birlashtirishda namoyon bo'ladi. Shu tariqa tadqiqot nomoddiy aktivlar hisobi va auditining AKT sohasiga xos yaxlit metodologiyasini yaratadi, unda har bir element boshqalari bilan uzviy bog'langan.

Bunday yaxlitlik metodologik jihatdan muhimdir. Nomoddiy aktivlar hisobi va audit zanjirining har bir bo'g'ini bir-biriga bog'langan: tasnif tan olish yondashuvini belgilaydi, tan olish keyingi baholashga asos bo'ladi, baholash audit xatarini shakllantiradi, audit esa oshkoralik orqali foydalanuvchiga yetib boradi. Ushbu

bog'liqlikni yagona uyg'unlashtirish doirasida ko'rsatish — tadqiqotning nazariy hissasidir: u nomoddiy aktivlar hisobini alohida muolajalar yig'indisi emas, balki ichki izchillikka ega tizim sifatida taqdim etadi. Aynan shu tizimlilik milliy amaliyotni xalqaro standartlarga uyg'unlashtirishda mustahkam metodik tayanch bo'lib xizmat qiladi.

Metodikaning amaliy ahamiyati moliyaviy hisobotning axborot sifatini oshirish, O'zbekiston korxonalarining xalqaro kapital bozorlariga chiqishini osonlashtirish va investorlar ishonchini mustahkamlashda namoyon bo'ladi. Me'yoriy ijodkorlik nuqtai nazaridan 7-sonli BHMSga uyg'unlashtirish dasturining to'rt yo'nalishi bo'yicha o'zgartirishlar kiritish va uch darajali oshkoralik talablarini belgilash tavsiya etiladi. Kelgusi tadqiqot yo'nalishi sifatida raqamli aktivlar (ma'lumotlar, sun'iy intellekt modellari) hisobining xalqaro standartlar bilan uyg'unlashuvini chuqurlashtirish masalasini ko'rsatish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Barker, R., Lennard, A., Penman, S. and Teixeira, A. (2022) 'Accounting for intangible assets: suggested solutions', *Accounting and Business Research*, 52(6), pp. 601–630.
2. FASB (2024) *Accounting Standards Codification: ASC 350-40 and ASC 985-20*. Norwalk: Financial Accounting Standards Board. Available at: <https://asc.fasb.org> (Accessed: 4 July 2026).
3. Hussinki, H., King, T., Dumay, J. and Steinhöfel, E. (2025) 'Accounting for intangibles: a critical review', *Journal of Accounting Literature*, 47(5), pp. 27–51.
4. IFRS Foundation (2024a) *IAS 38 Intangible Assets*. London: IFRS Foundation.
5. IFRS Foundation (2024b) *IAS 36 Impairment of Assets*. London: IFRS Foundation.
6. Lev, B. (2001) *Intangibles: Management, Measurement, and Reporting*. Washington: Brookings Institution Press.
7. Ministry of Finance of the Republic of Uzbekistan (2024) *National Accounting Standard No. 7 'Intangible Assets'*. Tashkent. Available at: <https://lex.uz> (Accessed: 4 July 2026).
8. Oliveira, L., Rodrigues, L.L. and Craig, R. (2010) 'Intangible assets and value relevance: evidence from the Portuguese stock exchange', *The British Accounting Review*, 42(4), pp. 241–252.
9. Suyunov, N.D. (2021) *Asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar hisobi*. Tashkent. Available at: <https://www.researchgate.net/publication/351773898> (Accessed: 4 July 2026).
10. Wyatt, A. (2008) 'What financial and non-financial information on intangibles is value-relevant? A review of the evidence', *Accounting and Business Research*, 38(3), pp. 217–256.
11. Xajimuratov, N.Sh. (2024) 'Moliyaviy hisobotning ishonchliligini ta'minlash yo'nalishlari', *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 2(4), pp. 15–22.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 8/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>